

Timkó György

Viszonylag keveset tudunk Kner Albertről, a Kner nyomdászfamilia kiemelkedő képességű egyéniségéről, a nagyszerű grafikus művészeiről. Apjáról és testvéréről, a tragikus sorsú Imréről – okkal! – lényegesen többet, de még Erzsébetéről is, aki elismert könyvkötő lett; Budapesten – majd Amerikában – saját könyvkötő műhelyt alapított.

Kner Albert Kner Izidor fia, aki Gyomán, 1889-ben született. A nyomdászatot Gyomán kezdte. A lipcsei grafikai főiskolán tanult. Gyomán kívül dolgozott a Globusban, a temesvári Helikonban, a Hungáriában (a Hungária Nyomda alapításának 60. évfordulójára kiadott emlékkönyvben – 1933-ban – a „tisztviselő kar” névsorában szerepel). 1935-től a tanműhely tanára. Grafikai munkáival több kül- és belföldi kiállításon sikert aratott. Sok könyvet és folyóiratot tipografizált és illusztrált (elsősorban fametszetekkel). A háború alatt az USA-ba távozott, ahol Chicagóban egy csomagolóanyag-gyártó irodát vezetett. 1976-ban bekövetkezett halála előtt többször hazajött látogatóba.

A fa-, linóleum- és ólommetzés az 1920-as és az 1930-as években nagyon népszerű volt nyomdászaink körében. Különösen elterjedt az ólommetzés. Nem egy budapesti nagynyomda szolgáltatásai közé is felvette azt. Az ólommetzés népszerűbb volt a fa- és linóleummetzéstől, mert nem okozott gondot a megmunkálendő anyag beszerzése, könnyű volt vele dolgozni, és a kisebb hibákat ezen könnyebben lehetett kijavítani. (Meg érzelmileg közelebb is állt nyomdászművelőihez.) Közvetlenül az első világháború után a nyomdászok szakszervezete ólommetző tanfolyamot indított, és a Grafikai Szemle 1920. évi februári (!) számában – a folyóirat teljes illusztrációit felölelő terjedelemben – Dukai Károly tanfolyamvezető bemutatatta a másodéves hallgatóinak munkáit, huszonnégy művészi alkotást.

Az ólomlemez hétköznapi, sztereotípiái öntésnél használatos (74% ólmot, 16,5% antimont és 3,5% cinket tartalmazó) betűfémötvözetből készült (többnyire 16 pontos vastagságú) terciale-

mez. Ez olyan sima lemez, melyet színes nyomtatásnál (tónusnyomásnál) alapnyomásra is használtak. Erre a lemezre – megfelelő felületi megmunkálás után – átvitték a rajzot, mely többféleképpen történhetett a rajz bonyolultsága alapján: indigó, ceruza, tus vagy kézi prés. Természetesen a rajz tükörképét kellett a lemezre másolni.

1936-ban a Hungária Nyomda – saját kiadásában – megjelentetett egy nagyon figyelemre méltó könyvet, melynek címe *A halál himnusza*. (Névre szóló, számozott, kis példányszáma miatt ma már könyvritkaság.) E kétíves albumban nincs egyetlen nyomdai öntött betű sem, teljes egészében ólommetzetről nyomtatták, amely Kner Albert munkája, s mely egyben bizonyítja, hogy kiemelkedő képességű metsző is volt. Hallatlanul biztos kezű művész, s erről egy – az említett Hungária-emlékkönyvből való – illusztrációjáról is meggyőződhetünk (1. ábra). Egy karcoló tűvel ilyen magabiztosan vésni, rajzolni, nagy tehetségre vall.

1. ábra. Részlet a Hungária-emlékalumból

Maga a könyv – már csak belső megformálását tekintve is – különleges: a könyvtest 190×250 mm, de a tükör 92×100 mm csupán. Minden szövegoldal színes iniciáléval vagy más díszszel illusztrált, melyekhez még öt egész oldalas színes ábra is párosul (2. ábra).

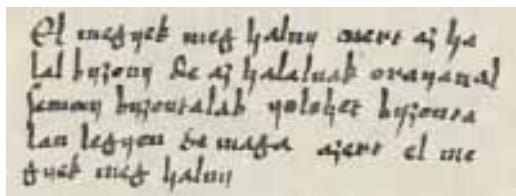
Kner Albert *A halál himnusza* könyvnél – biztosra vehetően – az indigós eljárással vitte fel a rajzot a lemezre. Miután átmásolta a rajzot, lefedte híg sellakkal (vagy más, hasonló tulajdonságú

2. ábra. A pápa halála

lakkal), hegyes karcoló tűvel meghúzta a kontúrokat, melyet aztán öt-hatféle különböző méretű és formájú vésővel történő metszés követett. [A selak alapanyagáról két értelmezés is van: A magyar értelmező kéziszótár (2003) szerint „trópusi fákon képződő bevonatból készített gyantaszerű anyag”, míg a Bakos-féle Idegen szavak szótára (2001) úgy írja le, hogy „ez indiai levéltetű váladékából nyert, lakkok, szigetelők stb. gyártásához használt anyag”. Számunkra az a lényeg, hogy ebből az anyagból lakkot készítettek, melyet spiritiszban oldottak, hígítottak.]

Honnan származott a könyv szövege? A *Példák könyvéből*, amely kódex értékes nyelvemlékünk. A *Példák könyvét* 1510-ben a mai Margitszigeten egy kolostorban apácák másolták. Három másoló dolgozott, melyek közül a másodiknak nevét is ismerjük: Ráskai Lea. [Ráskai Lea az 1216-ban alapított Domonkos-rendhez tartozott, melynek női ága is volt. E rendet 1221-ben Magyar Pál telepítette le Magyarországon. Kolostoruk a Nyulak

3. ábra. Ráskai Lea írása

szigetén (ma Margitsziget) volt. Itt élt IV. Béla lánya, szent Margit is. Minden biznnyal jól tudott latinul, és rendelkezett kora műveltségével. Őt kódex másolása bizonyíthatóan tőle származik (Margit-legenda, Példák könyve, Szent Domonkos élete, Cornides-kódex, Horváth-kódex.)

A *Példák könyve* Joannes Herolt latin nyelvű írásaira – mint legfőbb forrásra – támaszkodik.

A *Példák könyve* kódex eredetileg egy öt kéziratot magában foglaló, egyenként egymástól független, de azonos méretű művek egybekötésében volt elhelyezve (mely ma az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárában található). A kötetet Toldy Ferenc irodalomtörténész, az Egyetemi Könyvtár akkori igazgatója bontotta szét 1848-ban, és ő adott nevet a könyveknek, így ő adta a *Példák könyve* címet is.

E kódex a mulandóságról szól: mindegy, ki vagy, szegény vagy gazdag, király vagy koldus, mindegy, hogy a társadalmi ranglétrán hol helyezkedsz el – úgyis meghalsz. Tulajdonképpen ez a későbbi, „a jó halálért” történő katolikus könyörgés előfutárának tekinthető. Ahogy ott is, a bűnbocsátásban, lelki megtisztulásban kérnek halált, itt is kéri Krisztust, hogy bocsánatot nyerjenek, ezáltal – a feltámadás utáni ítéletnél – az örök haláltól megmeneküljenek: „Elmegyek meghalni, remélvén az örökké megmaradandó életet, kiért az elmúló életet megutálom, ezenképpen jól megyek meghalni”. (Éppen ezért a Bródy Maróti Dóra által adott könyvcím – A halál himnusa – nem fedi jól a mű eszmei mondanivalóját.)

Természetesen Bródy Maróti Dóra, aki a középkori verset rajzba öntötte, egyben át is költötte azt, hasonlóan, ahogy az akkori kortársak, Faludy György is tette a Villon-versekkel. Van, ahol alig nyúlt az eredeti szöveghez, máshol már jelentősen. Ezzel együtt a mai ember számára jól érthetővé tette a szöveget, mert az bizony átdolgozásra szorult – nyelvünk és írásbeliségünk változása okán. Ezt alátámasztandó, vizsgáljunk meg egy versszakot: az eredeti – Ráskai Lea keze írása nyomán – a kódexből (3. ábra). Ez betűhív átírásban így olvasandó: „El megyek meg halny mert az ha / lal byzony de az halalnak orayanal / ?emmy byzontalab yolehet byzonta / lan legyen de maga azert el me / gyek meg halny.” Ezt ma talán így értelmezhetjük: „Elmegyek meghalni, mert a halál az biztos, ám annak órája bizonytalan, de elmegyek meghalni.” Ezt Bródy Maróti Dóra 1936-ban így verselte meg: „Elmegyek meghalni, mert a halál bizony[os], de a halálnak órájánál semmi

4. ábra. Bródy Maróti Dóra rajza és átfogalmazása

bizonytalanabb. Jó lehet bizonytalan legyen, de maga, azért elmegyek meghalni.” (4. ábra) Azért ebből az is kitetszik, hogy Bródy Maróti Dóra nemcsak a könnyen érthető „fordítást” tartotta szem előtt, de azt is, hogy végül – Kner Albert ólommetzése után – szép írástömbök legyenek.

Figyelemre méltó még a fordító-rajzoló gondos

5. ábra. Záró oldal

munkája, a kódexmásolók stílusának követése, mely a modern szöveget az ódon környezetbe helyezi vissza, ezért nagyon szép.

Ez a könyvritkaság Bródy Maróti Dóra kiváló rajzolóinak és Kner Albertnek állít örök emléket, bizonyítva, hogy az utóbbi nagyszerű ólommetező (is) volt (5. ábra).

